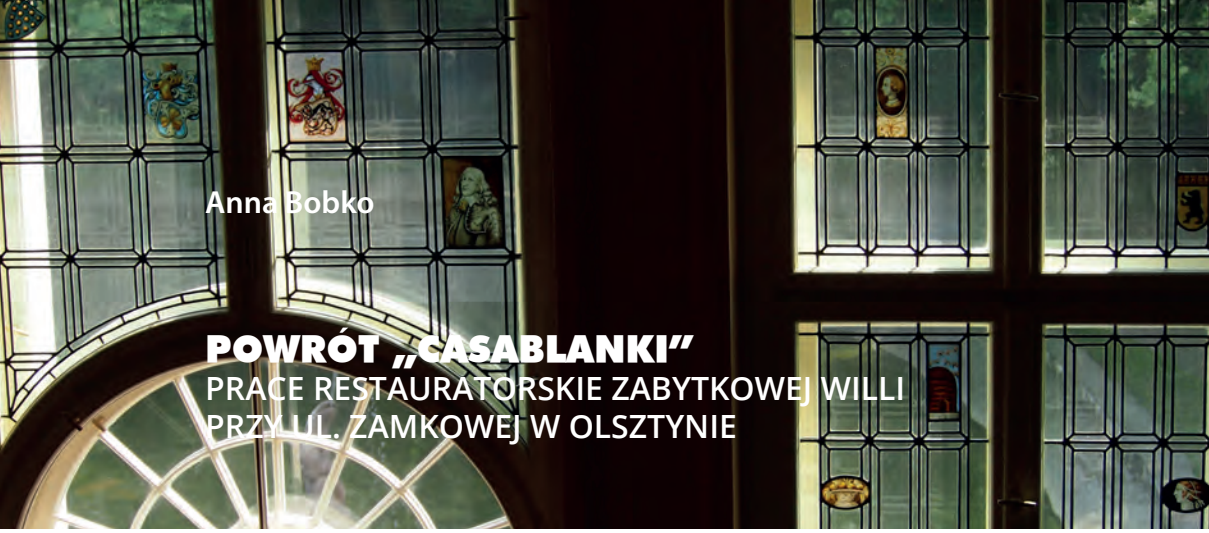

Anna Bobko

POWRÓT „CASABLANKI”
PRACE RESTAURATORSKIE ZABYTKOWEJ WILLI PRZY UL. ZAMKOWEJ W OLSZTYNIE

Na powrót olsztyńskiej „Casablanki” trzeba było czekać wiele lat, oczekiwanie to przyniosło jednak pozytywne efekty, ponieważ założenia funkcjonalne ewoluowały w kierunku minimalizacji współczesnych ingerencji, a działania inwestycyjno-adaptacyjne podporządkowano zasadzie maksymalnej ochrony oryginalnych elementów wystroju, wyposażenia i struktury budynku. Długotrwały proces analityczno-badawczy oraz projektowy uwzględnił na koniec priorytet indywidualnych wartości obiektu i to założenie w pełni udało się zrealizować.

Willę wybudowano w miejscu stojącego tam wcześniej budynku, który zasłynął z tragicznego wydarzenia, bowiem 24 grudnia 1907 roku zamordowano tu majora Augusta Schonebecka. Tak osławioną posesję kupił w 1912 roku właściciel drukarni Wilhelm Ernst Harich, który postawił tu swoją rodzinną rezydencję. Część pomieszczeń wynajmowano, między innymi oficerom olsztyńskiego garnizonu i urzędnikom państwowym. Po II wojnie światowej willę najpierw przeznaczono na siedzibę olsztyńskich wojewodów (1948–1950), następnie obiekt przejęło wojsko. Wówczas w willi mieściła się między innymi Biblioteka Wojskowa i Klub Garnizonowy[1]. Wtedy też utrwaliła się jej zwyczajowa nazwa „Casablanca”.

Kolejne zmiany użytkowników nie spowodowały zasadniczego uszczerbku na zabytkowych elementach budynku, który przetrwał niemal całe stulecie bez większych przekształceń i uszkodzeń. Dopiero kiedy w latach 90. został opuszczony przez woj-

1 S. Piechocki, *Olsztyn nie tylko magiczny*, Olsztyn: Agencja Wydawnicza Remix Halina Piotrowska, 2005.

1. Olsztyn, „Casablanca". Elewacja frontowa przed rozpoczęciem prac restauratorskich, stan w 2011 roku. Fot. Anna Bobko.

sko, zaczął stopniowo niszczeć. W 2004 roku obiekt kupiony przez prywatnego inwestora aż do 2013 pozostawał niestety nieużytkowany. Obecnie, po rewitalizacji, obiekt pełni funkcje mieszkaniowe z kompleksem gastronomicznym.

Jeszcze w czasach gdy budynek tętnił życiem, jego stan sukcesywnie się pogarszał. Przyczynę stanowił ogólnie dostępny charakter użytkowania willi po II wojnie światowej oraz związana z tym znaczna liczba odwiedzających gości. Wówczas powstały uszkodzenia mechaniczne: wgniecenia, zarysowania, przetarcia, ubytki na ścianach oraz w wyposażeniu wnętrz. Po wykonywanych nieprofesjonalnie bieżących naprawach pozostała gruba powłoka wtórnych warstw malarskich, która zaczęła wkrótce pękać i odspajać się od podłoża, i dodatkowo zakryła polichromie i zdeformowała formę naściennych sztukaterii. Wystrój wnętrz stawał się stopniowo nieczytelny.

Proces degradacji zabytku rozpoczął się jednak w momencie zaprzestania jego użytkowania pod koniec XX wieku. Brak ogrzewania obiektu był przyczyną okresowego przemarzania i niekorzystnych warunków wilgotnościowo-temperaturowych, które spowodowały zawilgocenie, a w efekcie zagrzybienie i zasolenie obiektu, co miało destrukcyjny wpływ na tynki oraz wszystkie elementy wystroju i wyposażenia wnętrza. Z czasem powstały ubytki pokrycia dachowego i oszklenia okien – tym samym zawilgocenie jeszcze wzrosło. Zakres destrukcji pogłębiał się na skutek braku bieżącej konserwacji. O dziwo, wszystkie wartościowe elementy zachowały się w stanie umożliwiającym jego pełną restaurację.

2. Olsztyn, willa „Casablanca". Fragment fasety w sali kominkowej przed rozpoczęciem prac restauratorskich, stan w 2012 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

3. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na jeden z maszkaronów znajdujących się po obydwu stronach medalionu nad portfenetrem, po wstępnym oczyszczeniu z wtórnych nawarstwień; widoczne spękania i odspojone fragmenty detalu, stan w 2012 roku. Fot. Katarzyna Żukowska.

Postępujące zniszczenia elewacji: spękania i rozwarstwienie tynków, dostrzegał każdy przechodzień. Negatywny odbiór estetyczny pogłębiły napisy sprejem wykonane przez wandali. W dobrym stanie zachował się w zasadzie wyłącznie detal architektoniczny.

Budynek wymagał pilnych interwencji konserwatorskich, a upływający czas działał na jego niekorzyść, w tak wartościowym zabytku decyzje podejmowane pod presją czasu mogły jednak tylko dokończyć dzieła zniszczenia. Olsztyńska „Casablanca" potrzebowała wielokierunkowych przygotowań, a zwłaszcza znacznych środków na rewitalizację.

Rozpoznanie zabytku stanowi warunek prawidłowo przeprowadzonych następnie prac. Willa „Casablanca" jest wzorcowym przykładem, jeśli chodzi o zakres specjalistycznych przedprojektowych dokumentacji konserwatorskich, które ukierunkowały zmiany funkcjonalne obiektu, a w szczególności pozwoliły na przeprowadzenie niezbędnych robót budowlanych związanych ze wzmocnieniem konstrukcji, wykonaniem instalacji, zabezpieczeniem przeciwpożarowym i dostosowaniem do współczesnych wymogów w sposób bezkolizyjny z bogatym wystrojem wnętrz.

Przeprowadzono kolejno badania architektoniczne[2], badania stratygrafii ustalające pierwotną kolorystykę oraz kolejne warstwy malarskie[3], analizę chemicz-

2 W. Chodkowska, Dokumentacja historyczno-konserwatorska zabytkowej willi położonej w Olsztynie przy ul. Zamkowej 5, Olsztyn 2004. Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie (dalej Archiwum MKZ).
3 J. Dzieciątkowska, Badania konserwatorskie nawarstwień występujących na ścianach elewacji oraz wnętrz willi przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie, Olsztyn 2005. Archiwum MKZ.

no-technologiczną, w tym składu zapraw, identyfikacji pigmentów i spoiw[4], badania petrograficzne, ustalono szczegółowe programy prac restauratorskich[5] dotyczące poszczególnych elementów, tak aby każdy z nich został potraktowany indywidualnie. Umożliwiło to całościową ocenę wartości obiektu i wyznaczyło priorytety działań konserwatorskich, a następnie adaptacyjnych.

Willa jest położona na obszarze stanowiącym otulinę najstarszej części Olsztyna, mającym wyjątkowe walory kulturowe i krajobrazowe: na terenie parkowym, w zakolu rzeki Łyny, z widokiem roztaczającym się na średniowieczny zespół zamkowy.

4. Olsztyn, fasada willi „Casablanca", stan po pracach restauratorskich w 2013 roku. Fot. Joanna Misiewicz.

Obiekt zachował się zasadniczo w formie nadanej mu w czasie budowy na początku XX wieku. Elewacje mają oszczędny, aczkolwiek szlachetny wystrój architektoniczny. Wyjątkowość zabytku docenimy, wchodząc do jego wnętrza, w którym pomimo upływu czasu, zmian użytkowników i funkcji szczęśliwie zachowało się bogate, oryginalne wyposażenie. Sala kominkowa jest zdobiona boazeriami z panelami z tkanin żakardowych, polichromowanymi fasetami, witrażami, płaskorzeźbionymi puttami, polichromowanym kominkiem, drewnianymi schodami z rzeźbioną balustradą wiodącymi na galerię. W pomiesz-

4 M. Rogóż, Analiza stratygraficzna i chemiczno-technologiczna składu zapraw oraz identyfikacja pigmentów i spoiw próbek pobranych z warstw malarskich oraz elewacji willi „Casablanca" z początku XX w. w Olsztynie, Kraków 2005. Archiwum MKZ.

5 J. Dzieciątkowska, Proponowany program prac konserwatorskich elewacji willi „Casablanca" przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie, Olsztyn 2007; E Buszko, Program prac konserwatorskich dla dekoracji malarskich na ścianach, sztukateriach i stolarkach willi Casablanca w Olsztynie, Warszawa 2007; A. Ramotowska, M. Cholewka, Wyniki uzupełniających badań stratygrafii nawarstwień malarskich wnętrz willi Casablanca przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie, Olsztyn 2011; J. Grudziński, Witraże w willi „Casablanca" w Olsztynie, ul. Zamkowa 5. Opis obiektów i program prac konserwatorskich, Olsztyn 2012. Archiwum MKZ.

czeniu jadalni zachowały się boazerie naścienne, polichromowany strop belkowy, serwantki, szafki z lustrami. Hall wejściowy dekorują gzyms meandrowy i kartusze oraz gzyms koralikowy. Całości dopełnia interesujący zespół stolarki otworowej o indywidualnych walorach. Wartość zachowanych elementów podnosi fakt, że są one pierwotne, zachowane kompleksowo i w stanie, który umożliwił realizację pełnego programu konserwatorskiego i restauratorskiego, co w efekcie pozwala na całościowy odbiór obiektu.

Opis wykonanych działań restauratorskich zacznijmy od zewnętrznej części obiektu.

Nieliczni tylko mieszkańcy Olsztyna mieli świadomość, że budulcem muru oporowego wzmacniającego skarpę, na której stoi willa, były fragmenty macew pochodzących ze zlikwidowanego w latach 60. cmentarza wyznania żydowskiego znajdującego się przy dzisiejszej ulicy Zyndrama z Maszkowic. Wykonując zagospodarowanie otoczenia willi, wszystkie cząstki macew zdemontowano z dużą pieczołowitością i zdeponowano w magazynie olsztyńskiego Urzędu Miasta, gdzie były przechowywane do czasu, kiedy mogły powrócić w pierwotne miejsce.

Gruntowną restaurację przeszły elewacje zabytku, wtórnie pokryte warstwami tynków. Ostateczny efekt wypracowano dzięki weryfikacji uprzednio sporządzonych badań. Taka możliwość pojawiła się po rozstawieniu rusztowań. Wykonane wówczas dodatkowe odkrywki i badania petrograficzne wykazały, że pierwotne tynki miały sporą domieszkę miki dającą efekt połyskliwości elewacji, która jest obecnie szlachetnym akcentem wykończenia zewnętrznego[6].

5. Olsztyn, elewacja willi „Casablanca" od strony Parku Podzamcze, stan po pracach restauratorskich w 2013 roku. Fot. Joanna Misiewicz.

6 M. Cholewka, Ocena stanu zachowania oraz program prac konserwatorskich wypraw występujących na elewacjach dawnej willi Casablanca w Olsztynie, Olsztyn, 2012. Archiwum MKZ.

Stolarka okienna willi jest jednym z cenniejszych zespołów w Olsztynie, szczególnie okna parteru znajdujące się w jadalni oraz w pomieszczeniu ryzalitu od strony Łyny. Najciekawsza jest ich, nowoczesna jak na pierwszą ćwierć XX wieku, konstrukcja zespolona, zwłaszcza że wyposażono ją w mechanizm podnoszenia skrzydeł okiennych dolnego poziomu. Dodatkowo część okien ma system wewnętrznych, drewnianych, zwijanych żaluzji.

6. Olsztyn, willa „Casablanca". Stolarka okienna z unikatowym systemem podnoszenia przed rozpoczęciem prac renowacyjnych, stan w 2011 roku. Fot. Robert Karwacki.

Wyjątkowe okna sali kominkowej zachwycają drobiazgowym opracowaniem oraz delikatnym szkleniem witrażowym. Pomimo że stolarka okienna została przeznaczona w całości do prac konserwatorskich, wykonano dla niej pełną dokumentację konserwatorską, co podnosi jej wartość naukową oraz stanowi doskonałą bazę do dalszych badań i analiz, w szczególności w zakresie rozwiązań technicznych lokalnych stolarek okiennych początku XX wieku[7]. Warto nadmienić, że okna „Casablanki" były przedmiotem odrębnego artykułu poświęconego jej wartości i indywidualnemu charakterowi[8].

Również stolarka drzwiowa zarówno zewnętrzna jak i wewnętrzna zostały w całości poddane rewaloryzacji. Poza wielokrotnym przemalowywaniem oraz nieznacznymi i powierzchniowymi uszkodzeniami nie stwierdzono na skrzydłach drzwiowych uszkodzeń biologicznych. Zostały więc poddane pracom stolarskim i konserwatorskim, po czym powróciły w miejsce swojej pierwotnej lokalizacji.

Tak zmierzamy do wnętrza, w którym przeprowadzono kompleksowe prace restauratorskie. Dla wszystkich elementów wystroju program prac zakładał odsłonięcie, zabezpieczenie, konserwację techniczną i estetyczną oraz miejscową rekonstrukcję dekoracji w miejscach zniszczonych.

7 Tenże, Program prac konserwatorskich zabytkowej stolarki okiennej i drzwiowej parteru willi Casablanca przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie, Olsztyn, 2012; M. Kowalczyk, Inwentaryzacja konserwatorska. Stolarka okienna przyziemia, Olsztyn, ul. Zamkowa 5, Olsztyn 2012; tenże, Projekt wykonawczy. Willa Casablanca. Stolarka okienna przyziemia, Olsztyn, ul. Zamkowa 5, Olsztyn 2012. Archiwum MKZ.

8 M. Kowalczyk, *Problematyka konserwacji zabytkowej stolarki okiennej na przykładzie budynku przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie*, Renowacje i Zabytki, 2013, nr 4.

7. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na mechanizm drewnianych rolet w trakcie prowadzenia prac renowacyjnych, stan w 2012 roku. Fot. Robert Karwacki.

8. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na fragment gzymsu meandrowego w hallu wejściowym po oczyszczeniu z wtórnych nawarstwień, widoczne ubytki gzymsu, stan w 2011 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

Wejście główne prowadzi nas do hallu, w którym uczytelniono gzyms z motywem meandrycznym oraz kartusze. Wtórne warstwy usunięto, nieznaczne fragmenty sztukaterii będących w bardzo złym stanie zachowania zdemontowano, dekoracje zdezynfekowano, ubytki uzupełniono, a całości dopełnił retusz naśladowczy. Zachowany w stanie szczątkowym gzyms koralikowy został częściowo zrekonstruowany. Istniejące fragmenty sztukaterii groziły odpadnięciem, w związku z tym zdemontowano je, oczyszczono z wtórnych przemalowań i wzmocniono. Wykonano kopię dekoracji na podstawie zdemontowanego elementu, następnie po montażu zakonserwowanych elementów wykonano retusz estetyczny i opracowanie kolorystyczne odtworzonej części sztukaterii przy użyciu odwracalnej farby.

9. Olsztyn, willa „Casablanca". Fragment gzymsu meandrowego w hallu wejściowym po zakończeniu prac restauratorskich, stan w 2013 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

Z hallu przechodzimy wprost do reprezentacyjnej, otwartej na dwie kondygnacje sali kominkowej, gdzie dokonano największego zakresu prac restauratorskich.

Bezprecedensowa w skali Olsztyna była konserwacja żakardowych paneli wkomponowanych w boazerie sali kominkowej. Panele wykonano z wielobarwnej bawełny, tkanej na maszynie żakardowej. Motyw ikonograficzny to kompozycja kwiatowa z wplecionymi liśćmi, ukształtowana przestrzennie.

Tkaniny wymagały pilnych interwencji konserwatorskich, ponieważ zanieczyszczenia głęboko penetrowały pomiędzy nici splotu, powodując ich osłabienie i miejscowo zniszczenia strukturalne. Zniszczenia nasiliły się na skutek zmiennych warunków wilgotnościowo-temperaturowych. Występowały też uszkodzenia mechaniczne. Wzór tkaniny stał się nieczytelny, a jej powierzchnia straciła walory estetyczne.

Przed rozpoczęciem prac tkaniny zostały przeanalizowane przez mikrobiologa pod kątem zakażeń biologicznych. Ponadto wykonano badania składu włóknistego i pierwiastkowego nici przędzy metodą spektrografii rentgenowskiej, badania kolorymetryczne właściwości optycznych poszczególnych obszarów tkaniny oraz analizę stopnia zakwaszenia tkaniny. Tak wnikliwe rozpoznanie specyfiki obiektu umożliwiło prawidłowe wykonanie zabiegów konserwatorskich. Tkaniny oddzielono od drewnianych ram, oczyszczono, wzmocniono strukturalnie, naprawiono uszkodzenia mechaniczne, uzupełnienia scalono kolorystycznie z oryginałem, a następnie z powrotem panele zamontowano we wnękach boazerii[9].

9 D. Jutrzenka-Supryn, J. Czuczko, K. Zapolska, Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich. Żakardowa tkanina dekoracyjna pochodząca z sali kominkowej zabytkowej willi z pocz. XX w., ul. Zamkowa 5, Olsztyn, Toruń 2013. Archiwum MKZ.

10. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na kominek przed oczyszczeniem z wtórnych przemalowań, stan w 2011 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

Same boazerie oczyszczono, usunięto elementy wtórne, okleiny podklejono, ubytki drewna uzupełniono flekami lub kitami, silnie zniszczone elementy zrekonstruowano. Powierzchnię drewna opracowano kolorystycznie, założono politurę. W ten sposób to najbardziej reprezentacyjne wnętrze „Casablanki" zaczęło przypominać czasy jego pierwszej świetności.

Interesującym akcentem sali kominkowej jest… kamienny kominek, który przed pracami był pokryty wieloma warstwami przemalowań zacierającymi kształt ornamentu. Usunięcie współczesnych warstw olejnych ujawniło pierwotną, wielobarwną kompozycję kolorystyczną i kształty opracowanego pieczołowicie detalu.

11. Olsztyn, willa „Casablanca". Kominek po zakończeniu prac restauratorskich, stan w 2013 roku. Fot. Adam Płoski.

Górną część ściany sali kominkowej zdobi polichromowana faseta, z motywami winorośli, wolich oczu i rozetek, którą pomimo złego stanu udało się w pełni zachować i poddać pracom restauratorskim. Po oczyszczeniu z przemalowań, podklejeniu łusek oryginalnych farb oraz miejscowym uzupełnieniu ubytków formy, wypełnieniu drobnych uszkodzeń wykonano pełną rekonstrukcję barwnych powłok.

12. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na stolarkę otworową sali kominkowej; widok od zewnątrz, z południowego zachodu przed rozpoczęciem prac renowacyjnych, stan w 2012 roku. Fot. Robert Karwacki.

13. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok na stolarkę otworową sali kominkowej po zakończeniu prac renowacyjnych, widok od zewnątrz, z południowego zachodu, stan w 2013 roku. Fot. Joanna Misiewicz.

Prace renowacyjne reprezentacyjnej klatki prowadzono na miejscu, zdemontowano jedynie bogato zdobione balustrady. W zasadzie występowały w niej jedynie nieznaczne uszkodzenia mechaniczne oraz liczne warstwy wtórnych lakierów. W pierwszej kolejności drewno oczyszczono. Usunięto uszkodzone fragmenty, ubytki uzupełniono drewnem dębowym. Elementy klatki zaimpregnowano, następnie wykonano opracowanie kolorystyczne. Tym samym klatka stanowiąca ważny element dekoracyjny sali kominkowej odzyskała walory użytkowe i artystyczne.

W momencie poprzedzającym prace większość elementów zdobiących ściany jadalni była zawilgocona i zagrzybiona. Miejscowo występowały uszkodzenia mechaniczne: wgniecenia, zarysowania, przetarcia, ubytki.

Boazerię jadalni wraz z wkomponowanymi witrynkami, szafkami z lustrami, drzwiami wykonano z płyty stolarskiej pokrytej okleiną dębową z elementami płaskorzeźbionymi z drewna dębowego. Dodatkowym elementem zdobniczym są intarsjowane drzwiczki witrynek zrobionej z okleiny egzotycznych gatunków drewna. Były one przemalowane kilkoma warstwami lakierów i czarną farbą w cokołach, które zatarły pierwotne walory artystyczne kompozycji.

14. Olsztyn, willa „Casablanca". Górna część biegu schodowego klatki schodowej w sali kominkowej po zakończeniu prac konserwatorskich, stan w 2013 roku. Fot. Joanna Misiewicz.

15. Olsztyn, willa „Casablanca". Widok od wewnątrz na stolarkę otworową sali kominkowej po zakończeniu prac renowacyjnych, stan w 2013 roku. Fot. Joanna Misiewicz.

W trakcie prac konserwatorskich zdemontowano elementy ruchome, oczyszczono powierzchnię z zabrudzeń i przemalowań, usunięto elementy wtórne, wzmocniono połączenia konstrukcyjne, zniwelowano odkształcenia i deformacje, uzupełniono ubytki, wykonano opracowanie kolorystyczne, a następnie elementy demontowane powróciły w poprzednie usytuowanie. Tylko nieznaczne fragmenty boazerii zniszczone w wyniku działania wilgoci i zagrzybienia zostały zrekonstruowane.

Strop jadalni powstał z desek sosnowych pokrytych warstwą politury szelakowej z pigmentem, miejscowo zdobiony dekoracją malarską wykonaną w technice olejnej. Element ten zachował się w niezłym stanie, zauważyć dało się jedynie silne pociemnienie w wyniku pokrycia wieloma warstwami lakieru i starzenia się oryginalnej powłoki. Forma malarska stała się praktycznie niewidoczna. Założeniem konserwatorskim było więc przywrócenie wartości artystycznych i estetycznych stropu, z którego usunięto wtórne warstwy, uzupełniono ubytki, wykonano retusz naśladowczy i położono warstwy werniksu.

W trakcie prac w jednym pomieszczeniu na piętrze odkryto fryz pasowy z naniesionym za pomocą szablonu ornamentem w formie palmety. Stan tego dekoracyjnego motywu zachował się w zasadzie szczątkowo. Warstwa malarska była przemalowana, silnie poprzecierana i pudrująca się, a ponadto zawilgo-

16. Olsztyn, willa „Casablanca". Fragment fasety w sali kominkowej w trakcie prac restauratorskich, stan w 2012 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

17. Olsztyn, willa „Casablanca". Fragment fasety sali kominkowej po zakończeniu prac restauratorskich, stan w 2013 roku. Fot. Mirosław Cholewka.

cona i zagrzybiona, tynk spękany i osypujący się. Podjęto więc decyzję o przeprowadzeniu trudnego technologicznie zabiegu wycięcia ornamentu wraz z podłożem, a następnie jego przeniesieniu.

Fryz oczyszczono, zdezynfekowano, wykonano konsolidację i zabezpieczenie malowidła, podzielono je na sektory, które następnie odpiłowano wraz z warstwą tynku. Zakonserwowany motyw dekoracyjny zamocowano na nowe podłoże; w ten sposób nadal zdobi pomieszczenie[10].

Trzeba podkreślić, że był to drugi w Olsztynie przypadek przeniesienia warstwy malarskiej. Pierwsze transfery wykonano podczas kompleksowej rewaloryzacji zabytkowego budynku teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie.

Wiele działań restauratorskich wykonanych w „Casablance" miało prekursorski charakter jak na tego typu realizacje przeprowadzone dotychczas w zabytkach architektury Olsztyna, w tym konserwacja tkanin czy transfer polichromowanego fryzu na nowe podłoże.

10 A. Ramotowska, H. Ramotowski, Dokumentacja konserwatorska: boazerii, drewnianego polichromowanego stropu pochodzącego z jadalni, transferu malowidła ściennego willi Casablanca przy ul. Zamkowej 5 w Olsztynie, Lidzbark Warmiński 2013. Archiwum MKZ.

Najistotniejszy jest jednak fakt, że prace wykonano kompleksowo, z poszanowaniem każdego zabytkowego detalu. Adaptacja do nowej funkcji dzięki współpracy wszystkich realizujących projekt dokonała się bez działań kompromisowych, które mogłyby doprowadzić do utraty jakiejś części oryginału. Co ważniejsze, historyczne wyposażenie nadal spełnia swoją funkcję użytkową.

Anna Bobko

Anna Bobko, *absolwentka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Sztuk Pięknych, kierunek: Ochrona Dóbr Kultury, specjalizacja: konserwatorstwo, oraz Podyplomowego Studium Ochrony i Konserwacji Zabytkowych Założeń Ogrodowych w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Od 2004 roku Miejski Konserwator Zabytków Miasta Olsztyna.*